

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดวิชาและจรรยาในพุทธปรัชญาเถรวาท^๑

พระประสิทธิ์ ฐานุตโตโร (เทียมจันทิก)

สาขาวิชาปรัชญา

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การศึกษา ๓ ประการ ได้แก่(๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องวิชาในพุทธปรัชญาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาจรรยาในพุทธปรัชญาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิชากับจรรยาในพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า

แนวคิดเรื่องวิชาในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวคือวิชา แปลว่า ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึงเหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจนรู้เรื่องบาปบุญคุณโทษรู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้นเป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมกมาย วิชาทำให้เกิดได้ ๓ วิธี คือ (๑) โดยการลำดับรับฟังการศึกษาเล่าเรียน (สุตมยปัญญา) (๒) โดยการคิดค้นการตรัสตรอง (จินตามยปัญญา) และ (๓) โดยการอบรมจิต การเจริญภาวนา (ภาวนามยปัญญา) ระดับของวิชา ๓ ระดับ คือ ระดับหยาบ กลาง และสูง เพราะความสำคัญของปัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นทำให้เข้าถึงหลักธรรมได้อย่างแท้จริง แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับประเภทของปัญญาด้วย ๒ ประการ กล่าวคือ สิ่งที่ไม่ใช่วิชา เช่น กิเลส กรรม วิบาก และสิ่งที่ใช่วิชา คือ การเจริญสมณะวิปัสสนา โดยมีหลักธรรมประจำใจ คือสติรู้ตัวในขณะที่ก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำ เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดปัญญาหนุนนำให้เข้าใจหลักสัทธิธรรมมากยิ่งขึ้น

จรรยาในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวคือ ตามหลักและความหมายของจรรยาแล้วทำให้ทราบจรรยาเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรู้ที่ควรประพฤติหรือศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์ จรรยาที่สำคัญ คือ จรรยาที่ว่าด้วยอุปนิสัยนิสัยและพฤติกรรมของมนุษย์ความประพฤติของมนุษย์จะเป็นกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัยและนิสัยของคนจรรยาจะช่วยชี้ค่าของมนุษย์โดยการมองทางอุปนิสัยนิสัยใจคอและความประพฤติตามที่บุคคลนั้นแสดงออกมาทางกายวาจาใจ คุณค่ามี ๒ ประการ คือ คุณค่าภายในหมายถึง สิ่งที่มีจรรยาภายใน หมายถึง สิ่งที่เป็นฐานะ เป็นเป้าหมายในตัวเอง ไม่ได้เป็นที่ต้องการ เพราะว่ามันจะช่วยนำพาไปสู่สิ่งอื่นได้ และ (๒)จรรยาภายนอก คือ สิ่งต่างๆ ที่มีความสำคัญ เพราะว่ามันเป็นวิธีที่นำไปสู่สิ่งอื่นๆ ไม่ได้เป็นเพราะว่ามันมีค่าในตัวเอง เช่น เงินไม่มีคุณค่าในตัวเอง หากไม่สามารถใช้เงินซื้อของได้ ดังนั้นความสำคัญทางจรรยาในการใช้วิชาแล้วอยู่ที่ความมีเหตุ ผล มากกว่าจะปล่อยไปตามธรรมชาติ

^๑ บทความวิชาการพุทธศาสนมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๕.

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและจรณะสัมในพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวคือ ความรอบรู้ที่มีวิชาและจรณะในพุทธปรัชญาเถรวาท จะเป็นผลต่อการประพฤติปฏิบัติวิชาเกิดความรู้ตามความเป็นจริงในไตรสิกขา ๓เน้นการเข้าถึงหลักธรรมพ้นจากภัยวัฏฏะสังสารเพราะฉะนั้นวิชาที่เกิดขึ้นจึงเป็นความรู้จริงแท้ ดังนั้นวิชากับจรณะจึงมีความสัมพันธ์ที่จะก่อให้เกิดทำให้มนุษย์ที่ทั้งหลายได้ศึกษาเรียนรู้ถึงการบรรลุวิชา๓และวิปัสสนาญาณ ๑๖ ดังนี้ ซึ่งมีความหมายว่าเป็น(ผู้มีความรู้และประพฤติตนที่ดั่งงามประเสริฐสูงสุดในโลก)

Abstract

This research aims to study three aspects: (1) the concept of Vija or Knowledge in the Theravada Buddhist philosophy (2) the concept of Charana or Course of Practice in the Theravada Buddhist philosophy, and (3) the relationship between Knowledge and Course of Practice in Theravada Buddhist philosophy. The results showed the following.

Based on Theravada Buddhist philosophy, the concept of Vija or knowledge refers to the thorough knowledge of causes and effects, good and bad, desirable and undesirable, reasonable and unreasonable. Knowledge in Theravada Buddhist philosophy is obtained by three methods: (1) Sutamayapanna (Attentive Listening), (2) Chintamayapanna (Deliberative and Logical Thinking), and (3) Bhavanamayapanna (Mental Training and Meditation). These three methods reflect three levels of knowledge: Basic, Intermediate, and Advanced. The importance of knowledge or wisdom in Theravada Buddhist philosophy lies in the fact that it leads to the true understanding of nature, depending on other factors, such as defilement, volitional action, results of volitional action, total awareness.

Charana or Course of Practice in Theravada Buddhism is based on the value and meaning of ethics that show how we should and should not behave. It is the science of human behaviors, important to the values inherent in human nature and behaviors, bodily, verbal, and mental. There are two types of values: (1) Internal and (2) External.

From the analysis of the relationship between Vija or Knowledge and Charana or Course of Practice in Theravada Buddhist philosophy, it indicated that the Knowledge and Course of Practice in Theravada Buddhism lead to true understanding of all things in nature

through Traisikkha or Three Pillars of Education which will ultimately result in cessation of all suffering or the highest level of spiritual achievement.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีองค์ประกอบด้วย พระธรรม และ พระวินัย เป็นหลักที่ให้นักพุทธบริษัทได้นำไปศึกษาเล่าเรียนจนเกิดวิชาที่เรียกว่า ความรอบรู้ คือ ความรู้ชัดทั่วถึงความจริง ซึ่งมีความหมายตรงกันข้าม กับโมหะ แปลว่า ความหลง ความไม่รู้ความจริง ความเข้าใจผิดในสัญญาและวิญญานซึ่งเป็นความหมายตรงกันข้ามกับโมหะและอาจกลายเป็นเหยื่อของโมหะไปด้วยซ้ำ เพราะว่าเมื่อหลงเข้าใจผิดก็รับรู้และกำหนดหมายเอาไว้ผิดอย่างนั้น ปัญหาที่จะช่วยแก้ไขให้วิญญานและสัญญาเดินไปในทางที่ถูก ก็ไม่สามารถที่จะเดินไปให้ถูกทางได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องให้มนุษย์ที่เกิดมาบนพื้นแผ่นดินบนโลกนี้จึงเสาะแสวงหาความรู้ ที่จะให้การดำรงชีวิต อยู่ในสังคมให้มีความสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง จึงทำให้มนุษย์ที่เกิดมาต้องมีการเรียนรู้ตั้งแต่มีความจำได้หมายรู้ที่แรกโดยอาศัยบิดามารดาเป็นผู้แนะนำบอกให้มีความรู้สึกรู้คิด ผิดชอบชั่วดีจนมีวิชาแยกแยะว่าอะไรผิดอะไรถูก^๒ ดังนั้นความหมายของชีวิตมนุษย์ ทุกคนที่เกิดมาต้องมีความสัมพันธ์กับโลกซึ่งแบ่งออกได้ ๒ ภาค มีระบบการทำงานมีช่องทางที่ติดต่อกับโลกได้ เรียกว่าทวาร ประตู ดังนี้ (๑) ภาครับรู้และเสพเสวยโลกอาศัยทวารทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่สำหรับรับรู้และเสพเสวยโลกซึ่งปรากฏแก่มนุษย์โดยลักษณะอาการต่างๆ ที่เรียกว่าอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรม อารมณ์ (๒) ภาคแสดงออกหรือกระทำต่อโลกอาศัยทวาร คือ กาย วาจา ใจ (กายทวาร วจิทวาร มโนทวาร) สำหรับกระทำต่อโลกโดยแสดงออกเป็นการพูดและการคิด(กายกรรม วจีกกรรม มโนกรรม) คำว่า ทวารนี้เป็นการทำงานที่เป็นระบบ ของกระบวนธรรมแห่งชีวิตซึ่งเป็นการเชื่อมต่อให้เกิดความรู้หรือทางรับรู้

ดังนั้นการศึกษาจะใช้คำว่าอายตนะแทนคำว่าทวาร ส่วนกายกรรม วจีกกรรมมโนกรรมเป็นกระบวนธรรมแห่งชีวิตที่มีอยู่ในชั้น ๕ มีหน้าที่ให้ช่วยปรุงแต่งการแสดงออกหรือการกระทำทาง กาย วาจา ใจ เกิดเป็นกรรม คือ การทำ การพูด การคิด ในกรณีนี้สังขารจะถูกจัดให้มีความสอดคล้องกับบทบาทของมัน โดยแบ่งตามทางที่แสดงออกเป็นกายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขารเรียกตามชื่อหัวหน้าหรือตัวแทนว่า กายสังขาร วจีสัญเจตนา และมโนสังขารเจตนาฐานะสังขารที่เป็นเครื่องแต่งคุณภาพและคุณสมบัติต่างๆ ของจิตที่มีส่วนประกอบของชั้น ๕ เป็นกระบวนการปรุงแต่งแสดงออกและการกระทำต่างๆ ต่อเป็นเรื่องกิจกรรม

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

ของชีวิตที่มีการเชื่อมต่อกันให้เกิดความรับรู้อารมณ์ที่เกิดจากสัมผัสสะ อายุตั้งแต่ ๖ จนทำให้ขั้นตอนสำคัญในกระบวนการรับรู้ดำเนินเริ่มแต่มีความรู้สึกต่ออารมณ์ที่รับรู้เข้ามานั้นก็นำเอาอารมณ์ไปคิดปรุงแต่งตลอดการแสดงออกต่างๆที่สืบเนื่องไปตามลำดับในกระบวนการและเป็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปในลำดับถัดจากผัสสะนั้น ความรู้สึกนี้ในภาษาธรรมเรียกว่า เวทนา แปลว่า การเสวยอารมณ์ การเสพ รสอารมณ์ คือความรู้สึกต่ออารมณ์โดยเป็นความสุข ความทุกข์ หรือมีอาการเฉยๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเวทนานี้แบ่งตามหน้าที่การรับรู้ก็มีเท่ากับ จำนวนอายตนะทั้ง ๖ ดังนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์เกิดมาทุกคน จะต้องมีการเสวยอารมณ์และรับรู้อารมณ์จากผัสสะการกระทบจนทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเวทนา สุข ทุกข์และดิ้นรนแสวงหาความปรารถนาให้ได้มาจนทำให้มีตัณหาเกิดขึ้นในชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ประกอบด้วยชั้น ๕ กับอุปาทานที่ทำให้มนุษย์ซึ่งมีปัญหายุ่งยากอยู่บนโลกนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์ทั้งหลายจะต้องมีการพัฒนาวิชาให้เกิดขึ้นกับตัวบุคคลทั้งหลาย เพื่อจะได้ใช้ชีวิตในทางที่จะหาความจริงและความสุขให้เกิดขึ้นกับชีวิตของมนุษย์^๓

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาวิชานี้มีความจำแนก แห่งการรับรู้โดยธรรมชาติ ตามสภาวะอย่างง่าย ๆ ก็คือ ชั้น ๕ ที่เป็นนามธรรม ดังนี้ คือ ๑. สัญญาชั้น คือ ความรู้ทั้งหมดที่อยู่ในสัญญาชั้น” ได้แก่ ความรู้ที่เกิดจากการนัดหมายแล้วบันทึกเก็บข้อมูลทำให้มีการรู้จัก จำได้ เข้าใจและคิดได้ยิ่งขึ้นไป ๒. วิญญาน คือ ความรู้ทั้งหมดที่อยู่ในหมวดวิญญานชั้น ได้แก่ความรู้ประจำจิตซึ่งคอยรู้กิจกรรมอย่างอื่นของจิต ๓. ทิฏฐิ คือ ความเห็นเข้าใจโดยนัยเหตุได้ความรู้ที่สรุปอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือในทางใดทางหนึ่งและประกอบด้วยความยึดถือโดยอาการผูกพันกับตัวตนอาจเป็นความรู้ที่มาจากแหล่งภายนอกที่ได้กลิ่นกรองยอมรับเอาเข้าเป็นของตน หรือแม้ไม่มีเหตุผลเลย เช่น ทิฏฐิ คือ สัสสตทิฏฐิ ความเห็นว่าเที่ยงเข้าใจว่ามีอัตตาที่มั่นคงยั่งยืนตลอดไป อจเฉททิฏฐิ ความเห็นว่าขาดสูญ อเหตุกทิฏฐิ ความเห็นว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไปโดยมีเหตุปัจจัย หรือความหยั่งรู้เป็นไฉนคำหนึ่งของวิชา คือ ความรู้หลักในหมวดสังขารชั้น ความหมายของปัญญา ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างสังขารชั้นเป็นขั้นตอนในการพัฒนาวิชาที่แสดงมีความขาด ความลด ความเพิ่มของปัญญา คือ เป็นวิชาที่ทำงานออกมาเป็นผล เช่น เรื่อง กัมมัธสกตญาณความรู้สภาวะที่สัตว์ มีกรรมเป็นของตน อตีตังสญาณ คือ ความรู้ปริชาหยั่งรู้ส่วนอดีต สัจจานุโล มิกญาณ คือ ความรู้ที่สอดคล้องกับสัจจะ ฐานฐานญาณ คือ ปริชาหยั่งรู้การณที่เป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้ นานาธิมุตติญาณ คือ ปริชาหยั่งรู้ธยาศัยแนวโน้มความเชื่อ ความสนใจของสัตว์ทั้งหลายที่ต่างกัน กล่าวได้ว่าญาณ คือ ความรู้บริสุทธิ์ สว่างแจ้งขึ้นที่มองเห็นตามสภาวะของสิ่งนั้นๆ หรือ เรื่องนั้นๆ เกิดขึ้นโดยอาศัยความคิดเหตุผล หรือ ความรู้ล้วนแต่ญาณนั้นเป็นอิสระจากความคิดเหตุผล คือไม่ต้องขึ้นต่อความคิดเหตุผลแต่ออกไปสัมพันธ์กับตัวสภาวะ ที่เป็นอยู่จริงที่แตกต่างกัน

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม , หน้า ๒๒.

อย่างหนึ่งระหว่างทฤษฎีกับญาณ กล่าวคือ ความรู้แบบทฤษฎีเข้ามาอ้างอิงความยึดถือและความคิดเหตุผลข้างใน ส่วนความรู้ที่เรียกว่าญาณออกไปสัมผัสกับตัวสภาวะที่เป็นอยู่ข้างนอกโดยตรง ทฤษฎีที่ดี ญาณที่ดี ก็มีการกำหนดหมายรู้ตามทฤษฎีหรือตามญาณนั้นเกิดเป็นสัญญาใหม่ขึ้นอีก ทฤษฎีและญาณจึงทำให้เกิดสัญญา ซึ่งเป็น วัตถุประสงค์ของความรู้และความคิดอื่นสืบต่อไปจึงมีข้อแตกต่าง ทฤษฎี มักพลอยทำให้เกิดสัญญาใหม่ ผิดพลาด ส่วนญาณจะช่วยให้เกิดผลสัญญาที่ถูกต้อง และแก้ไขผิดสัญญาที่ผิดพลาด^๔

พระธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ ทรงนำไปแสดงสั่งสอนให้ผู้ฟังทรงเรียกว่า มัชฌิมนธรรม หรือ หลักสายกลางที่เป็นข้อปฏิบัติเป็นระบบที่พระองค์จัดวางขึ้นว่า มัชฌิมาปฏิบัติ หรือ ทางสายกลางจาก ข้อความนี้ จะมองเห็นทัศนะตามแนวพุทธธรรมที่การดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่อยู่ในสังคมอย่างลุ่มหลงหมกมุ่น ปล่อยตัวไปตามทาสกระแสนกิเลสที่ดี การหลีกหนีออกไปโดยสิ้นเชิงไม่เกี่ยวข้อง ความรับผิดชอบอย่างไรต่อ สังคมอยู่อย่างทรมารตนก็ดี นับเป็นข้อปฏิบัติที่ผิดเอียงที่สุดทั้งสองอย่าง ไม่สามารถให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไม่ มีความหมายแท้จริงได้ พระพุทธองค์จึงทรงเริ่มต้นสั่งงานโดยสั่งสอนพุทธธรรมเพื่อประโยชน์แก่สังคมชาวโลก อย่างหนักแน่น และจริงจังจนตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญประโยชน์สุขแก่ สังคมสมัยนั้นจะสำเร็จผลดีที่สุดก็คือการทำงานในบรรพชิตและพระองค์จึงได้ทรงชักจูงคนชั้นสูงจำนวนมากให้ ละทิ้งความมั่งมีศรีสุข ออกบวช ศึกษาและเข้าถึงธรรมที่ทรงสอนแล้วร่วมทำงานอย่างเสียสละอุทิศเพื่อ ประโยชน์สุขของประชาชน^๕

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและจรณะในพุทธปรัชญาเถรวาททั้งในแง่ของความเป็นมา หลักธรรมต่างๆ รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติตามหลักธรรมที่ปรากฏใน พุทธปรัชญาเถรวาท

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวิชาในพุทธปรัชญาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาจรณะในพุทธปรัชญาเถรวาท
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิชากับจรณะในพุทธปรัชญาเถรวาท

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๕๑.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม (ฉบับเดิม), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๒ - ๙๐.

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเอกสารโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวม เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๑.๓.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวม เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ วิชาการที่เกี่ยวข้องงานวิจัย คือ อรรถกถา สฎีกา อนุสฎีกา สารนิพนธ์ ตำราวิทยานิพนธ์พุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๓.๓ จัดทำข้อมูลตามกรอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑.๓.๔ วิเคราะห์ตีความหมายเรียบเรียงและสรุปผลการวิจัย พร้อมเสนอแนะ

๑.๓.๕ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๔. สรุป

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องวิชาในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า“วิชา”ตามแนวคิดทางพุทธศาสตร์ พบว่า หมายถึง ปัญญาความรู้รอบการเจริญ การเติบโต เช่นต้นไม้งอก เป็นการเติบโตที่ไม่มีการควบคุม อาจยั่งยืน หรือไม่ยั่งยืนก็ได้ เดิมนั้นพระพุทธศาสนาไม่ได้ใช้คำว่า พัฒนาในยุคปัจจุบันใช้กันมาก มีคำหนึ่งคือ คำว่า ภาวนา ถ้าแปลกันในภาษาไทยง่าย ๆ ว่าเจริญ เป็นความเจริญที่ยั่งยืน ดังนั้นคำว่า วิชา ในภาษาไทยปัจจุบันมีความหมายตรงกับคำภาษาบาลีว่าภาวนาการพัฒนาตนของบุคคลตามแนวพุทธ ต้องตั้งอยู่บนหลักภาวนา ๔ คือ กายภาวนา คีลภาวนาจิตภาวนา และปัญญาภาวนา ถ้าเป็นคุณสมบัติของท่านผู้พัฒนาตนแล้วเป็นรูปคุณนาม เป็นคุณสมบัติของบุคคลท่านใช้ว่า ภาวิตกาโย ภาวิตสีโล ภาวิตจิตโต และภาวิตปัญญาหมายถึงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ภายในชีวิตของตนเองจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าในทางพระพุทธศาสนานั้นคำว่าคุณค่าของพุทธศาสตร์แล้วคำว่าคุณค่าแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งก็คือพัฒนาคน การพัฒนาคนนี้ตามศัพท์ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนาภาวนาหมายถึงการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาคนนั้นไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม อีกส่วนหนึ่งคือ ประเภทของวิชาในพุทธปรัชญามีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. สุตมยปัญญา คือวิชาที่เกิดจากการฟัง เกิดมีได้ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ๑) สัมปฐิสสังเสวะ การคบหาสัตบุรุษหรือคนดี ๒) สัมถัมมัสสวณะ การฟังสัทธรรม หรือสุตะการฟัง การศึกษาเล่าเรียน ดังเช่นพระพุทธพจน์ว่า ฟังด้วยดีย่อมได้วิชา การฟังด้วยดี การสอบถามเป็นอาหารของวิชา” และ ดังที่ทรงอธิบายความหมายของสุตมยปัญญาว่าในการงานศิลปะวิชาทั้งหลายที่ต้องจัดการด้วยปัญญา บุคคลได้ฟังจากผู้อื่นได้กัมมัสสกตา

ญาณ หรือได้สัจจानุโลมิกญาณว่า รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยงดังนี้ บ้างได้ความสามารถ ความคิดอ่าน ความพอใจ ความกระจำง ความเพ่งพินิจ และได้วิชาที่สามารถไตร่ตรอง สภาวะธรรมอันเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ชีวิตดำเนินไปสู่แห่งความประพฤติกายวาจาและจิตใจให้เกิด ความสุขความเจริญตั้งอยู่แห่งสัมมาทิฐิที่มีการเรียนรู้ที่ติงาม

๒. จินตามยปัญญา (วิชาที่เกิดจากการคิด) เกิดมีได้ด้วยโยนิโสมนสิการ การกระทำไว้ในใจโดย อุบายที่แยบคาย การพิจารณา หรือจินตา การคิด ดังที่ทรงอธิบายความหมายของจินตามยปัญญาไว้ว่าในการ งานทั้งหลายที่ต้องจัดการด้วยวิชา ในศิลปะทั้งหลาย ที่ต้องจัดการด้วยปัญญา ที่สามารถไตร่ตรองสภาวะธรรม วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ(การคิดอย่างมีวิธี ฎกวิธี (อุบายมนสิการ) คิดถูกทาง (ปถมนสิการ) คิดค้นหาสาเหตุ คิดอย่างมีเหตุผล (การณมนสิการ) คิดให้เกิดผลต่อการที่จะทำให้เกิดความดีงามต่อตนเองและสังคมแวดล้อมที่มี ความสุขความเจริญที่แสดงออกทางกายวาจาและจิตใจที่มุ่งสู่แห่งการเข้าไปในการประพฤติดตามอริยมรรคมี องค์ ๘ ประการที่จะทำให้วิชาความรู้เกิดการประพฤติกายวาจาและจิตใจ อย่างมีเหตุและผลตามมาใน ปัจจุบันและอนาคตของการดำรงชีวิตมนุษย์อย่างสมบูรณ์และมี หลักธรรมกัลยามิตร ๗ ที่เป็นผู้คอยชี้แนะ นำให้ชีวิตไปสู่ความเจริญยิ่งขึ้นไปนั่นเอง

๓. ภาวนามยปัญญา (วิชาที่เกิดจากการภาวนา) ได้แก่วิชาของผู้เข้าสมาบัติ เกิดมีได้ด้วยการ เจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน การเจริญสมถะทำให้บรรลุมานสมาบัติ ๘ ปัญญาของท่านผู้เข้า สมาบัติ ๘ ชั้นใดชั้นหนึ่งนี่เองเป็นที่เกิดจากสมถภาวนา การเจริญวิปัสสนาทำให้บรรลุอริยมรรคอริยผลเป็น วิชาภายในของพระอริยบุคคลผู้เข้าผลสมาบัติเป็นวิชาที่เกิดจากวิปัสสนาภาวนา วิธีการเจริญสมถะ ได้แก่ การเจริญกัมมัฏฐาน ๔๐อย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ ๑) กสิณ ๑๐ ๒) อสุภะ ๑๐ ๓) อนุสสติ ๑๐ ๔) อัปปมัญญา ๔ ๕) อหारेปฏิกูลสัญญา ๖) จตุธาตุมยปัญญา ๗) อรูป ๔ วิธีการเจริญวิปัสสนา ได้แก่การบำเพ็ญวิสุทธิ ๗ ให้บริบูรณ์ฉะนั้นแต่การเปลี่ยนสภาพจิตของปุถุชนทั้งสองระดับที่สำคัญคือการดำเนินชีวิตก็ด้วยการศึกษา จรณะ ทั้ง ๓ ควบคู่ตามกับทาง วิชาอย่างมี เหตุผลทั้งด้านความดีและความเจริญ กายวาจาและ จิตใจให้ สมบูรณ์ด้วยวิชาภายในจรณะต่อไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาจรณะพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าคำว่า จรณะมาจากภาษา สันสกฤตว่า จริยแปลว่าควรประพฤติ แปลว่า ความรู้จรณะ ที่ว่าด้วยความประพฤตินึงจรณะเป็นศาสตร์ที่ว่า ด้วยอุปนิสัย นิสัย และพฤติกรรมของมนุษย์ที่จะเป็นกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัย และนิสัยของคนจริย ศาสตร์จะช่วยชี้ค่าของมนุษย์โดย การมองทางอุปนิสัย นิสัยใจคอ และความประพฤติดตามทีบุคคลนั้นแสดง ออกมาทางกาย วาจา ใจอธิบายว่าจรณะศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ทางด้านคุณค่าของความดี ซึ่งเป็นค่าทาง จริยธรรมความดีมีความหมายต่างกันดังนี้

๑. ความดีหมายถึงการนำไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยกายวาจาและจิตใจที่เป็นความดีงามเป็นคุณค่าทางจรณะธรรม

๒. ความดีหมายถึงนำพึงประสงค์หรือนำพึงปรารถนา หรือที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่ผิดไม่ควรกระทำ ดังนี้

หลักปรัชญาและศาสนาของอินเดียความสุข เรียกว่าปโยชน์ ควบคู่กับขั้นตอนของชีวิต ๔ ขั้นตอน ซึ่งเรียกว่า “อาศรม ๔” ดังนี้คือ ๑) อรรณะ คือประโยชน์ทั่วไป ๒) กามะ คือความสุขของผู้ครองเรือน ๓) ธรรมะ คือความสุขสงบทางจิตใจ ๔) โมกษะ คือการหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างถาวรปรัชญาเกี่ยวกับเป้าหมายของชีวิต ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) สุขนิยม คือเป้าหมายชีวิตมีความสุข เน้นทางร่างกาย, วัตถุ ๒) วิมุตินิยม คือความสุขจากการเอาชนะใจตนเองและขั้นสูงสุด ๓) ปัญญานิยม คือความรู้การตอบสนองทางสติปัญญา ๔) มนุษย์นิยม คือแสวงหาสิ่งตอบสนองทุก ๆ ด้านเป้าหมายของชีวิตในศาสนาพุทธ เป้าหมายสูงสุดทางปรัชญาคือนิพพานเป้าหมายของชีวิตสำหรับประชาชนทั่วไป เรียกว่า คิหิสุข คือความสุขของผู้ครองเรือน ได้แก่ ๑. อตถิสุข คือความสุขจากการมีทรัพย์ ๒. โภคสุข คือความสุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ ๓. อนนสุขคือความสุขจากการไม่เป็นหนี้และ ๔. อนวัชชสุขคือความสุขจากการประกอบอาชีพปราศจากโทษต่าง ๆ

ด้วยคำว่ามนุษย์หมายความว่า ผู้มีวิชา รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักดีชั่ว รู้จักประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ และอีกนิยามหนึ่ง คือ เป็นผู้มีใจสูง ตามความหมายเหล่านี้ มีนัยแสดงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ตามลำดับและมีความเกี่ยวโยงกับหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้าธรรมชาติของชีวิตมนุษย์คือ เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกได้ ให้ดีขึ้นไปในระบบการดำเนินชีวิตของเราซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เมื่อเราฝึกฝนพัฒนาที่มีวิชาและจรณะ ๑๕ ก็จะทำให้ความประพฤติกายและจิตใจก็จะเกิดผลดีงามต่อการดำรงชีวิตให้มีความสุขและความเจริญได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิชากับจรณะในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า สุตมยปัญญา คือวิชาที่เกิดจากการฟัง จินตามยปัญญา (วิชาที่เกิดจากการคิด) เกิดมาได้ด้วยโยนิโสมนสิการ การกระทำไว้ในใจโดยอุบายที่แยบคาย การพิจารณา และได้ปัญญาที่สามารถไตร่ตรองสภาวธรรมวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ(การคิดอย่างมีวิธี ถูกวิธี (อุบายมนสิการ) คิดถูกทาง (ปถมนสิการ) คิดค้นหาสาเหตุ คิดอย่างมีเหตุผล (การณมนสิการ) คิดให้เกิดผลดีงามในทางประพฤติกายวาจาและจิตใจ ต่อวิธีการนำไปสู่แห่งมรรควิชา ภาวนาที่เป็นปัจจัยปลูกเร้าให้เกิดวิชาแสวงหาทุกสลดในพุทธพจน์ในคัมภีร์ สังยุตตนิกายมหารวรรค ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย” เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพพนิมิตฉันใด ความถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการก็เป็นตัวนำ เป็นบุพพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของอริยมรรคแก่ภิกษุฉันนั้น ภาวดีถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังที่ได้จักเจริญ จักทำให้ได้มาก ซึ่งอริยมรรคที่จะต้องอาศัย ปรโตโฆสะ ในการกระตุ้น หรือชักจูงจากภายนอก คือ การรับฟัง คำแนะนำสั่งสอน เลาเรียนความรู้ สนทนา ชักถาม บอกล่าของบุคคลที่ผู้เป็นกัลลยาณมิตรทั้ง ๗ ประการที่ตีงามมีเมตตาปรารถนาดีเช่น บิดา มารดา คุณครู และ

อาจารย์ที่มีคุณสมบัติของที่จะเจริญไปสู่แห่งดำเนินไปตามหลักธรรมก็ทำให้การดำเนินชีวิตของเราดีขึ้นตามแนวทางของ วิชาโลกีย์และสาสวปัญญาเป็นวิชาทั่วไปสำหรับบุุคคลที่ยังมีกิเลสตัณหาที่จะต้องมีหลักธรรม จรรยา ๑๕ ประการในการดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายแห่งความสุขและความเจริญของมนุษย์นั้นจะมีวิชาชั้นสูง ประพฤติปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ ประการจนทำให้สภาวะจิตหลุดพ้นอิสระ จากอำนาจ อวิชา กิเลส ตัณหา ทิฐฐิ อุปาทาน มานะ ทั้งปวงได้ และทำให้ชีวิตเข้าถึงความสุขที่แท้จริงในพุทธปรัชญาที่ทำให้คนเป็นสัตบุุรุษ หรือ เป็นคนดี มีจรรยาและคุณธรรม เป็นคนสัปปุริสธรรม ๗ ประการ เป็นผู้รู้จักบุคคลหมายถึง ธรรมที่ทำให้คน เป็นสัตบุุรุษหรือ เป็นคนดี มีจรรยาและคุณธรรม ตลอดที่จะนำความประพฤติกายวาจาและจิตใจสู่ภาวะนามย ปัญญา"เป็นวิชาที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติสมณะและวิปัสสนามีอริสัจสี่แล้วมีวิชามรรค ๘ และจรรยา ๑๕ เป็นแนวทางที่ทำให้เกิดความรู้ ชั้นนี้ จึงมีชื่อว่าญาณหรือตาทิพย์ คือ เห็นรูปการได้จริงๆ มีบทบาท เดินทาง คลี่คลายการ เกิดผลในสิ่ง ที่หยาบๆ ก็พอรู้ แต่การเดินทาง หรือ คลี่คลายของไฮโดรเจน กับอกซิเจนจะยังไม่ เห็น ไม้รู้แน่ จะเห็นได้สัมผัสได้ก็แต่ รูป ของมัน แม้มันจะเล็กจะละเอียด ก็ยังอุตสาหเห็น รูป มันได้ ถึงขั้น ที่ กล่าวได้ว่า เห็น รูปทิพย์หรือตัวตนของ ดั่งนี้จึงจะเรียกได้ว่าถึงขั้น "ปฏิเวธธรรม" ถ้า หรือ เห็นจิตในจิต เป็น ปัญญาวิมุตติ แท้ๆ ขั้นตัด โคตรภูจิต กันจริงๆ ถอดคราบออกมาเป็นจิตใหม่ มี จิตเกิด ตัวใหม่ เป็นที่เข้าสู่ชั้น โสดาปัตติมรรค (มรรคญาณ)(ผลญาณ) ถือว่าปัญญาเป็นทำให้ได้บรรลุวิชาชั้นสูงที่เรียกว่าญาณเป็นวิชาต้อง อาศัยองค์ธรรม เช่น ไตรสิกขา ๓ สติปัฏฐาน ๔ จักร ๔ อิทธิบาท ๔ พละ ๕ อินทรีย์ ๕ กัลยามิตร ๗ สัปปุ ริสธรรม ๗ มรรคมีองค์ ๘ และจรรยา ๑๕ ในการดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายอันสูงสุดของชีวิตคือความสุขความ เจริญ กายวาจาและจิตใจที่จะมีความสมบูรณ์ดำเนินไปสู่โลกุตระวิชาและอนาสวปัญญาเป็นวิชาและจรรยา ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติสมณะและวิปัสสนาจนทำให้ เป็นอริยะบุคคลที่บรรลุวิชา ๓ วิชา ๘ วิชา ๙ และวิชา ๑๖ เป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายสิ้นไปจากดวงจิตเป็นความรู้ที่ทำให้ถึงความสันติ สว่าง สงบ สุข เป็นดวงจิต ปราศจาก อวิชา ตัณหา ทิฐฐิ มานะ อุปาทาน เข้าสู่บรรลธรรม วิชา ๓ ที่ปรมาตละสัจจะอย่างสมบูรณ์แบบ แห่งศึกษาวิจัยวิชาและจรรยา ที่จะทำวิถีชีวิตของตนเองและสังคมมนุษย์ไปสู่แห่งความสุขความเจริญที่มั่นคง ถาวร เป็น อริยะบุคคล เข้าถึง แห่ง ปรมาตละสัจจะ ๒ ประการคือ

๑.) วิชาจรรยาที่บรรลุ ด้วย วิชาสมณะและวิปัสสนา คือ วิชา เจโตวิมุตติ ที่มีจิตหลุดพ้นด้วย อำนาจแห่งองค์วิชาภาวนาเป็นพื้นฐานมาและมาปฏิบัติวิชาวิปัสสนาพิจารณาถึงความจริงในภายหลังซึ่งแก่ วิชาอภิญญา ๖ สมบัติ ๘ วิชา ๙

๒.) ส่วนวิชาจรรยาสัมปันโนที่บรรลุ ด้วยวิชาวิปัสสนาสายตรง คือ วิชา วิมุตติ ที่มีจิตหลุดพ้น แห่งการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เป็นพื้นฐานเริ่มแรก และอาศัยหลักธรรมมรรคองค์ ๘ เป็นเครื่องดำเนินไปแห่งการ ประพฤติปฏิบัติจนกระทั่งมีจิตหลุดพ้นด้วยสติและปัญญามีวิชาญาณวิโมกข์ วิสุทธิและวิชามุตติ เห็นสภาวะ

ทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นอยู่บนโลกใบนี้ล้วนตกอยู่ใต้อำนาจแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้ว ถอนความยินดี ยินร้าย ออกจากดวงจิตได้มีวิชา ๓ วิชา๑๖มีความสมบูรณ์แห่งเป็นมนุษย์ด้วยวิชาและจรณะ แปลว่า ผู้มีความรู้รอบ และความประพฤติที่ดั่งงามในเบื้องต้น ในท่ามกลางและในที่สุด ต่อชีวิตตนเองและสังคมอย่างถาวรและมั่นคงสืบต่อไปดังนี้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ภาษาไทย:

ก. ข้อปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยา, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลหุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

บทความวิชาการพุทธศาสนมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.